

Drag i Säfte

Målare i centrum för stor arbetslivskonferens

Det började med e-postbombardemang någon gång i april. Det handlade om Säfte, Holgers konditori, facket, bok om målare i Säfte, konferens om "det nya och det gamla arbetslivet". Det var alltså en inbjudan till konferens i Säfte i mitten av juni. Många tunga namn inom forskning och fackföreningsrörelse skulle ställa upp: professor Rudolf Meidner, avtalssekreterare Hans Karlsson, LO – för att ta ett par namn bland många.

Mannen bakom e-mailed heter Åke Sandberg, forskare vid Arbetslivsinstitutet. Han hade föresatt sig att ha arbetslivskonferens i stan där han växte upp. Den som har mött Åke Sandberg inser snabbt att han genomför sina föresatser.

Och mycket riktigt: i juni, när Sverige så sakteliga börjar semesterstänga, var de alla där – i Säfte – för att konferera under tre dagar.

Tanken var att på lokal nivå skapa en bred dialog mellan forskning och praktik. Bakom konferensen står Arbetslivsinstitutet i samarbete med Säfte kommun.

Bok om facket och livet i säfte

Idén till konferensen växte fram i samband med presentationen av Åke Sandbergs bok "Färg, fack och flexibilitet" där Säftes målare berättar om arbete, fack och familj, från 30-talet och framåt. Då fanns inga kollektivavtal och en total flexibilitet rådde, skulle man säga i dag. Bokpresentationen växte sedan till en framtidsinriktad konferens om arbete, IT och utveckling av jobb. Konferens var brett upplagd med rundabordssamtal, diskussioner och dialog i gruppform.

Vid aprilmötet på Holgers konditoriet vid Stortorget i Säfte presenterades boken.

Valet av Holgers som mötesplats var ingen slump: här bildades målarnas fackförening år 1931, för 68 år sedan. En av dem som var med då var med nu på Holgers, avdelningen 111:s mångårige ordförande Gunnar Sandberg. Senare generationer målare företrädades av Morgan Hultstrand och Jörgen Nordmarker.

Den 17 juni började konferensen på gamla Billeruds HK. Hans Karlsson, LO:s avtalssekreterare, talade om "Flexibelt arbete och kollektivavtal då och nu". Han sa bland annat att det fackliga arbetets hörnstenar är löftet a-kassa och kollektivavtal: så var det i början och så är det i dag, framhöll han.

Och så presenterades boken om Säftes målare. Margareta Ståhl från Arbetarrörelsens arkiv presenterade målarnas fanor och symboler i bilder.

Här bjöds också på en minimässa med bland annat gamla målarverktyg och konstverk av yrkesmålare från Säfte.

Bland många programslag fanns en diskussion om dagens och framtidens publicering och nyhetsförmedling. Är papperstidningen död? Håkan Henning, ETC, Stockholm, Åke Jansson, Säfte-tidningen, och Åke Sandberg, Arbetslivsinstitutet, talade och gjorde demonstrationer i ämnet.

Gränslöst arbete

Temat "Det gränslösa arbetet och utbränning" inleddes av Gunnar Aronsson, professor vid Arbetslivsinstitutet och i panelen fanns Kjell Bergqvist, företagsläkare, Säftehälsan, och Gärd Ohlsson beteendevetare och företagare, Säfte.

Fredagseftermiddagens avslutande tema var "Arbetsliv i omvandling: Hur nytt är det nya arbetslivet?" Runt bordet finns professor Rudolf Meidner, Jan Ch. Karlsson, Universitetet i Karlstad, Eva Silvé-Garnert, Nordiska museet och Ingemar Göransson från LO samt lokala medverkande.

På lördagen var temat "Målarnas arbete och liv i förändring" med Eva Silvé-Garnert som analyserat målareminnen på Nordiska museet samt Åke Sandberg.

Målareförbundet representerades av ordförande Kjell Johansson och kassör Ulrik Wallström som talade om arbetet, facket och arbetsmiljön.

Professor Rudolf Meidner, löntagarfondernas konstruktör, ställde en fråga som var aktuell på 30-talet och återigen på tapeten: "Kan vi göra oss av med massarbetslösheten?"

Foto: BENGT SKÖLD

Gunnar Sandberg, 89, var med 1931 när det lokala målarfacket bildades i Säfte. Han var sedan ordförande i avdelning 111 i många år. Gunnar Sandberg var något av centralgestalt vid arbetslivskonferensen i Säfte i juni där det moderna arbetslivet speglades och diskuteras under ledning av sonen Åke Sandberg.

"Målare har alltid varit flexibla"

Forskaren Eva Silvé Garnert, forskare med byggnadsmålare som specialitet, konstaterade att denna yrkesgrupp alltid har varit flexibel.

– Många målare gör dygd av nödvändigheten. Att inte veta var man ska jobba nästa dag – det är deras verklighet.

Målarnas yrke är dessutom synnerligen modernt, ja rent av så modernt att det är postmodernt.

– Postmodernism innebär enkelt uttryckt att nytt och gammalt blandas, traditionella tekniker blandas med det rationella måleriet.

”Man måste ha koll på arbetsgivaren”

Gunnar Sandberg, 89, Säffle, var målare och fackligt aktiv på 30-talet när facket var på frammarsch men fortfarande svagt.

Sonen Åke Sandberg har skrivit en bok om denna tid som han speglar med en skildring av målarnas liv i den lilla värmländska staden där det mesta kretsade kring massa-industrin Billerud.

Åke Sandberg har ingående intervjuat målare – inte minst fadern – och deras vittnesbörd har format sig till en lödig skildring av det storverk som medvetna arbetare och deras strävsamma hustrur utträttade när de byggde Sverige till ett land som inte bara var inrättat för de besuttnas behov.

”Mördande konkurrens”

På 30-talet rådde materiellt armod: arbetsdagarna var långa, säsongarbetslöshet var självklar, lärlingar utnyttjades och giftiga färger användes utan skydd. Det rådde ”mördande konkurrens” på arbetsmarknaden, skriver Åke Sandberg i sin bok som heter ”Färg, fack och flexibelt arbete – Säffles målare berättar om arbete, familj, fotboll och Folkets Park”.

Flexibilitet inget nytt

Den som till äventyrs tror att ”flexibelt” arbete är en nymodighet blir snabbt tagen ur sin villfarelse vid läsningen av boken. ”Det rådde en mördande konkurrens mellan målartag som bjöd under varann för att få jobb.”

Vid denna tid höll facket på att organisera sig i Säffle. Målarnas nationella fackförbund bildades redan 1887. Det dröjde ända till 1931 innan Målareförbundets avdelning 111 bildades i Säffle. 1972 blev den sektion 7 i den Värmländska storavdelningen med säte i Karlstad.

Gunnar Sandberg var ordförande i avdelning 111 mellan åren 1937 och 1966. Han har just kommit från affären när jag ringer

Soligt i Säffle. Gunnar Sandberg och sonen Åke i samspråk.

honom i början av juli. Han låter litet andfådd.

– En är lite förstörd i bröstet, säger han över telefon från Säffle och förklarar:

– Det var mycket jobb med blymönja på Billeruds, massafabriken. Det slog sig på lungorna. När jag var nygift 1939 sa fru Anna-Greta att hon inte kunde ligga

Slimmat till döds?

Outsourcing är ett engelskt begrepp som vi har hört till leda i debatten om arbetslivets tilltagande flexibilisering. Professor Gunnar Aronsson, Arbetslivsinstitutet, satte fingret på en del svagheter i dehängivnaste marknadsvarumarnas resone-mang.

– När jobb försvinner från

företagen genom rationaliseringar eller flyttas ut, ”outsourcas” så blir företaget slimmat, nerbantat. Inget dödkött ska få finnas. Men kan ett företag som är hårdslimmat vara flexibelt. Flexibilitet kräver ju reservkapacitet och den är ju bortbantad.

Det som återstår för dem

som arbetar i det så kallade gränslösa arbetslivet är stress, sa Aronsson.

Lösa förbindelser

– Stress uppstår när man inte har någon kontroll över sitt jobb. Lösa förbindelser gäller i stället för antälningskontrakt. Man har ingen bestämd

plats i organisationen. Det meningen att du ska kunna jobba varsomhelst och när som helst.

Olika konton

Kostnaderna för den utsläpning som uppstår genom företagens vinstdrift hamnar på olika konton, påpeka

"Kostnadseffektivitet, flexibilitet, outsourcing...". Det nya gränslösa arbetslivet fick en allsidig belysning inför intresserade åhörare. I förgrunden Rudolf Meidner som väntar på sin tur att tala.

bredvid mig för att det västa och visslade i lungorna.

Gunnar beklagar sig något över att han inte minns årtal så bra längre.

– En ska ju snart fylla 90.

Men så ramlar årsangivelserna fram i alla fall.

– Det var på våren -28 som målaremästare Carl Axelson från Säffle kom på besök. Farsan frågade honom om jag inte kunde få gå och lära mig att måla hos honom.

Fick börja som lärling

Axelson lovade inget, men det dröjde inte länge förrän Gunnar fick börja som lärling hos målaremästaren.

– Jag fick bo hos Axelsons. Han tyckte att jag verkade ivrig så jag fick börja hos honom.

Som lärling hos Axelson hade Gunnar Sandberg cirka 25 öre i timmen i början av de fyra lärlingsåren. Om målaremästaren tyckte att det gick bra kunde han lägga på en femöring.

När Gunnar Sandberg 1930 skulle göra lumpen hade lönen krupit upp till 75 öre i timmen. Då var han på Billerud och målade fönster.

– Det var besvärliga tider. När det var slut på jobbet var det bara att gå hem. Lönerna var individuella. Det var inget ackord. Favoriterna fick bäst betalt.

Jag frågar Gunnar avslutningsvis varför man ska vara med i facket.

– Man måste ju ha koll på arbetsgivaren.

Solla – allt är inte lika viktigt!

Gärd Nilsson, beteendevetare och företagare i Säffle, berättade om en målare som utbildade sig inom IT för att bli nätverkstekniker.

– I sitt yrke som målare var den litteratur han kom i kontakt med, olika beskrivningar, var varje ord viktigt. På IT-utbildningen ställdes han inför en 600-sidig tegelsten på fackengelska. Den här boken var det som skulle avgöra om hans utbildning skulle bli katastrof eller succé, sa Gärd som själv lever med en byggnadsmålare.

I den nya moderna arbetsvärlden finns inte begreppet bestämd arbetstid, sa hon.

– Det fungerar inte med att knäppa av hjärnan klockan fem. Man kan inte stämpla ut och stämpla in i hjärnan. Det har inte heller någon betydelse var du jobbar. Sitt på en stubbe i skogen och jobba om det passar dig bäst.

Palt i stället för suffle

All luft ska pressas ur organisationen för att den ska bli kostnadseffektiv. Den luftiga sufflén ska till varje pris bli till kompakt (och svårsmält?) pitepalt.

Så beskrev Kjell Bergqvist, Säfflehälsan, jakten på kostnader i företagen och organisationerna.

Han menade att denna sorts "kostnadseffektivitet" i stället medför att de med specialkunskaper tvingas att hålla på med allt annat än det de är bäst på.

– En studierektor som jag känner berättade för mig att hans arbetstid innehåller sysslor som att byta glödlampor och att dela ut post.

IT ersätter

De traditionella stödfunktionerna i företagen försvinner i allt snabbare takt: sekreterare, mellanchefer, vaktmästare ryker. I deras plats kommer datorer, IT, som ersättning.

– Färre personer ska göra mer och svenskarna ställer upp på allt. De är ju rädda om jobben.

En illavarslande utveckling är att, med Bergqvists ord, "sjuknärvaron håller på att bli sjukfrånvaro."

– Man väntar med att sjukskriva sig tills det är försent. Det innebär att lång rehabilitering måste till. Utbrändhet är något definitivt. Man kan inte säga att "jag var utbränd förra veckan".

Kjell Bergqvist beskrev arbetslivet som en förändringsvärld: Jag är inte längre mitt jobb – identiteten försvinner.

– Jag ser framför mig en ny fana: de tillfälligt arbetslösa!

(Här insköt forskaren Margareta Ståhl, Arbetarrörelsens arkiv, att det redan finns en sådan fana från 1894: röd med svart text där det står "Arbete och Bröd".)

Stick om du inte orkar?

Förbundsordförande Kjell Johansson kände behov att styra in konferensen på det som särskilt målare utsätts för.

– Vi målare möter en delvis annan verklighet än den ni beskriver, sa han till panelen. "Klarar du inte av det här jobbet så byter vi ut dig". Hur kommer vi åt den attityden från arbetsgivarsidan? Vad har ni för recept?

Gunnar Aronsson kunde tänka sig att en neddragning av arbetstiden för dem som har tunga jobb kunde vara en väg.

– Det kan inte vara så att man ska köra 110 procent och sen åka ut!

Löntagarna i våldsamt underläge

Ingemar Göransson, utredare på LO, trodde för sin del inte på att webbdesigners och andra unga IT-fantomer godvilligt jobbar 30 timmars övertid i veckan utan betalning.

– Det är skickligt att med den här massmediaretoriken lyckas få genomslag för den här uppfattningen. Det är verk-

Drag i Säffle

Aronsson.

– Skattebetalarna får stå för notan. Sjukfrånvaron går våldsamt upp igen. Särskilt kvinnor i 50-årsåldern drabbas. Människor som knappast varit sjukskrivna alls blir plötsligt långtidssjukskrivna. Det är oroväckande.

ligheten inte sant att de här människorna företräda lösa kontrakt. Moroten för dem är att de ska få bli delägare i de företag där de jobbar. Om den moroten inte fanns skulle de här IT-företagen inte överleva.

Göransson gav en snabblektion i hur arbetslivet har utvecklats sedan fackets pionjärtid i Sverige.

– Taylorismens bärande idé var volymtillväxt. 50-talets tidmätning för arbetsmetoderna, MTM, skulle driva på produktionen per anställd. Då sa fackföreningsrörelsen att om ni organiserar produktionen på ett sätt att ni inte behöver oss, så ska vi se till att vi inte behöver er. "Bygg landet som ni vill så ska vi se till att vi inte behöver er". Det här gav en produktiv fred.

Men, sa Göransson, plötsligt upphör freden.

– Vansinnet bryter ut på 80-talet. Företag och länder blir restriktiva och det gav sedan massarbetslöshet. Löntagarna hamnade i våldsamt underläge. Verkligheten blev brutal mot människorna.

Temat för Göranssons anförande var retorik, det vill säga den skönmålning av en brutal verklighet som nu gäller.

– Retoriken handlade om webb-design, inhyrning av arbetskraft, hur tjuvig det är med internet. Allt det där. Arbetsgivarna ser nu en möjlighet att skapa en ny kostnadsfördelning. I stället för att ta ansvar för den arbetskraft de lever på ska nu samhället och individen ta kostnaderna för den nya så kallade flexibiliteten.

Göransson menade att det måste bli ett stopp för denna utveckling.

– Det ska inte få vara lönsamt att byta ut en 40-åring mot en 20-åring. Det ska finnas ett pris för det. Näringslivet ska inte få flytta kostnaderna till samhället.

Ideologin bakom kapitalintressenas framgångar är att få folk att tro att alla ska jobba på lösa kontrakt.

– Man anses numera vara lite pucko om man inte fattar det som påstås vara arbetslivets villkor. Ett bevis för att den här ideologin har fått genomslag är när man får en webb-designer att jobba 80 timmar i veckan. Det har blivit så här för att det finns våldsamt stora ekonomiska intressen. Kapitalet gör revolution i kostnadsfördelningen utifrån en ny maktposition. De använder vilka lögnar som helst.

Spännade, tyckte Kjell Johansson om Göranssons anförande och tillade att vår politiska ledning nog behövde skolas i verkligheten med tanke på allt deras prat om flexibilitet med mera.

Göransson replikerade med att likna kraven på anpassning till den nya tidens arbetsvillkor med kejsarens nya kläder.

– Vem törs säga att kejsaren är naken, att politikerna inte kan sitt ämbete?

– Jag törs, sa Kjell Johansson.

**Drag
i Säfte**

Rudolf Meidner, flankerad av Ulrik Wallström och Kjell Johansson.

Snart brist på arbetskraft

Den garvade professor Meidner framhöll inledningsvis att han varken har anknytning till Säfte eller arbetslivet, men ville inte desto mindre fortsätta sin kamp för den fulla sysselsättningen.

– Arbetslivet har inte förändrats så våldsamt som de ekonomiska tidskrifterna vill göra gällande. Men tre saker har i alla fall hänt. Massarbetslösheten är här: 400 000 människor står utanför den ordinarie arbetsmarknaden och detta under en högkonjunktur. Det andra illavarslande är att arbetsmiljöfrågorna har hamnat i bakvattnet och det beror på massarbetslösheten. Det tredje problemet är att befolkningen åldras.

När 40-talisterna går i pension måste de ersättas. "Värdig avslutning för 50-åringar?". Nä, nä. Vi får nog se 70-åringar i framtidens arbetsliv, sa professor Meidner karaktäristiskt torroligt.

Arbetskraftsinvandring en lösning?

Meidner utelöt inte att det ånyo kunde uppstå ett behov av arbetskraftsinvandring.

– Vi har aldrig tidigare haft en så gammal befolkning som nu. Invandrarna och de äldre måste få komma in i arbetslivet. Det är grundläggande att vi får full sysselsättning. Då får vi bättre arbetsmiljö och bättre arbetsorganisation.

”Jag målar som jag tror att det ser ut”

En av dem som bokstavligen satte färg på konferensen i Säffle – och form med, för den delen! – var Nils - Bertil Johansson, 84. Han ställde ut målningar med motiv som föreställer hans uppfattning om hur det såg ut när vår värld och alla andra världar skapades i universum: Big Bang, kort sagt.

Under sin långa karriär har han varit både målare och mätare.

– Vid 63 var jag slut i kroppen och då började jag måla tavlor på allvar. Det är en god sysselsättning att måla tavlar. Jag håller mig igång och det har hjälpt mig att orka med tillvaron efter att hustrun gick bort.

Ville studera i ungdomen

Nils B. berättar att han ville studera när han var ung.

– Tyvärr fanns det inga möjligheter till det, men chansen kom genom ABF Säffle där jag blev ombud och ordförande. Där hade vi fina fackliga studier. Men mest var jag intresserad av konst så vi hade studiecirkel i att förstå konst. Det var i slutet på 40-talet.

Varför rymden?

– Det är fascinerande. Alltings uppkomst. Big Bang. Jag har läst mycket och så målar jag som jag tror att det ser ut.

Nils B. satt avdelning 111:s styrelse mellan åren 1942 och 1960.

– Jag har klarat mig bra här i livet. Vad jag vet så har jag inga lösningsmedelsskador, men min son, som var målare, fick sluta med måleriet för att han blev skadad av lacknafta och terpentin. Nu jobbar han med datorer.

Varför ska man vara med i facket?

Nils B. låter litet förbluffad över frågan, men så säger han:

– Jag kan bara svara med en motfråga. Hur skulle vi klara oss utan facket? Samhället blir instabilt utan en stark fackföreningsrörelse.

Säger mannen som under sina sista yrkesverksamma år var målaremästare.

BENGT SKÖLD

Nils B. Johansson är upphovsmanen till målningen som han begrundar på bilden på bilden här intill. ”Big Bang fascinerar mig.”

Joakim Nexbo, Lasse Lindquist och Clas Gustafsson är tre unga fackligt aktiva målare som ska bidra till förnyringen av Målareförbundet. Ungdomsarbetet i förbundet syftar till att dra till sig fler unga medlemmar samtidigt som arbetsformer och metoder för det fackliga arbetet ska genomlysas och anpassas till en föränderlig omvärlds krav. På Rönneberga kursgård, Stockholm, i början av juni fick ett 20-tal yngre fackligt aktiva en duvning i förbundets mål och strategier av veteraner från förbundskontoret: Kjell Johansson, Lars-Åke Lundin och Anders Pettersson.

Läge för unga visa musklerna i facket

